

PÉLDÁUL ROBELAIS, SZEMBETŰNŐ HELYEN

KONCZ ISTVÁN

Spán polgár kiérdemelte a „polgár” attributumot: elégedett volt a világgal is és önmagával is, mint ahogyan az egy jó polgárhoz illik, anélkül azonban, hogy egy percre is megszűnt volna harcolni önmagában és kifelé is, a még jobbért, szóval anélkül, hogy egy percre is megszűnt volna forradalmár lenni. Meggyőző érvekkel tudta bizonyítani, hogy hosszú, nehéz és küzdelmes élete során mindig a leghelyesebben cselekedett. Kitűnő testi és értelmi erőnlétét, társadalmi tekintélyét csakúgy, mint anyagi jólétét helyes élete legtermészetesebb következményének érezte. Akár egészségét, szellemi frissességét, akár társadalmi érdemeit, vagy éppen anyagi biztonságát dicsérték, határozott és megalapozott fölényel, de mégsem fennhéjázóan mondogatta: „Mindennek ára van, barátaim, én sem kaptam ingyen semmit!” Aztán attól függően, hogy éppen a fogairól, emésztéséről, valamelyik kitüntetéséről, esetleg járadékai összegének magasságáról, vagy egyébről volt szó, elkezdte felsorolni, hogy mit nem csinált életében, — (ezek az ártalmas, helytelen dolgok), és hogy mit hogyan csinált, — (ezek a hasznos, helyes dolgok). Spán polgár élete is nehéz, küzdelmes élet volt, mint legtöbb más polgáré, csak ő éppen mindig és mindenhol a leghelyesebben cselekedett.

Mint mindenkinek, Spán polgárnak is voltak ellenségei, ennek azonban, ez idő szerint senki, ő maga sem tulajdonított jelentőséget, bár helyes élete szabályai értelmében nem mulasztotta el éberen figyelni áskálódásaikat. „A természetben is minden nemnek, fajnak, lénynek megvan a maga természetes ellensége. Ellenségre az egyensúly, a békés fejlődés miatt van szükség. Az ellenségre, hogy úgy fejezzem ki magam, létszükséglete van a természetnek. Ha nem lenne ellenség, tenyészteni kellene” — magyarázta Spán polgár, amikor valaki aggódva figyelmeztette valamelyik ellensége áskáló-

dásaira. Ellenségére pedig olyan körültekintően tudott lesújtani, hogy az teljesen el ne pusztulhasson, vagy legalábbis a helyére kettő lépjen.

Spán polgár, barátai lelkes helyeslése közepette, elhatározta, hogy megfesteti saját képmását. Ne értsük félre ezt az elhatározást: Spán polgár egy cseppet sem volt hiú ember. „Sokat éltem, életem nehéz és küzdelmes volt, mint legtöbb más polgáré, csak én éppen, mindig és mindenhol a leghelyesebben cselekedtem, és így megőriztem testi és értelmi erőnlétemet, társadalmi tekintélyt és anyagi jólétet vívtam ki, teremtettem magamnak, kötelességemnek érzem, hogy ezt valamilyen hasznos módon megosszam a közösséggel” — mondta, majd így folytatta: „Áldozni akarok a művészetért és a művészekért, de azt helyesen akarom tenni.” Aztán röviden, de a rá jellemző meggyőző erővel elmagyarázta, hogy elképzelése szerint csak az értelmes és hasznos alkotás lehet igazi művészet: „Ezért feladatul adom képmásom elkészítését, amelynek tükröznie kell nehez és küzdelmes, de ugyanakkor egészében töretlenül helyes életem eredményét; kitűnő testi és értelmi erőnlétemet, társadalmi tekintélyemet és anyagi jólétemet.”

Spán polgár tisztelte a művészetet és a művészeket. Persze csak az értelmes, hasznos alkotásokat és alkotókat. Sok könyve és képe is volt Spán polgárnak, olvasni azonban nemigen volt ideje iskolái elvégzése óta. Azt is tudta Spán polgár, hogy könyvei közt akadnak komolytalanok is, de ezekkel is úgy tett, mint ellenségeivel: az egyensúly érdekében nem pusztította el őket. Például Rabelais-t, akit már iskolás korában is komolytalan szerzőnek tartott, nos Rabelais-t épp a legszembetűnőbb helyen tartotta díszes könyvszekrényében.

A festő — festő létére — elég rendezett külsejű fiatalember volt, és ez tetszett Spán polgárnak. „Nagyon helyes” — mondogatta, amikor a piktor portré-albumát nézegetve egy-egy ismerőse arcképére bukkant: „Kinek milyen az élete, olyan az arcképe is, az ember a külsején viseli, hogy úgy fejezzem ki magam, a külsejével ábrázolja, sőt manifesztálja egész életét.” Miután átnézte a vaskos albumot, a festőhöz fordult: „Nos, fiatalember, ennyi hibás élet után itt az ideje, hogy végre megfesse, megalkossa a helyes élet képét, amiből majd tanulhat, okulhat és erőt meríthet a kor és a jövő egyaránt.”

Az elvi kérdések megbeszélése — adataink szerint — hónapokat, vagy talán éveket vett igénybe. Először is el kellett dönteni,

hogy tetőtől talpig vagy csak derékig, esetleg vállmagaságon felül ábrázolja-e a kép Spánpolgárt: (Teljes alakban állapodtak meg végül is.) Aztán meg kellett beszélni a kép méreteit. A kép méretének elhatározása előtt azonban tudni kellett, hogy milyen környezetben készüljön Spán polgár életnagyságú képmása és hogy ott milyen tárgyak és lények vegyék őt körül. Figyelembe kellett venni persze a lehetőségeket is. — (a Montblanc csúcsára azért mégsem lehet felállítani Spán polgárt!). Végül is a festő az állatkert mellett döntött. Az állatkert a természetet, a teljes természetet jelképezi, és Spán polgár helyes életéhez mi sem állt közelebb, mint a teljes természet.

Spán polgár, mint ahogy már elmondtuk, tájékozott volt a művészettörténetben: tudta, hogy az antik kor a meztelen emberi test ábrázolásával törekedett az erő és szellem harmóniáját bemutatni, míg később a renaissance, majd a barokk az erő jelképét nem elsősorban a pompás felépítésű emberi testben, hanem a gazdagságot, hatalmat tükröző pazar ruházatokban fedezi fel. Mivel az antik kor mércéi világosabbnak, egyértelműbbnek tűntek Spán polgár előtt, ráállt a piktör javaslatára, hogy végül is életnagyságú meztelen képét festesse meg.

Legvégül az esetleges félreérthetőségek kiiktatását beszéltek meg finom részletességgel. Spán polgárt például nyugtalanította vagy legalábbis zavarta egy bárgyú vallásos képecske emléke, amelyet valami népszerűnek szánt kiadványban látott még gyermekkorában. Ez a kép a bibliai Ádámot és Évát ábrázolta a buján tenyésző Paradicsomban az őket körülvevő békés vadállatok közt. „Semmilyen misztikus vonást, hangulatot nem akarok a képen, felvilágosult korban élünk, felvilágosult emberek vagyunk! Paradicsomi idillről úgyszintén szó sem lehet. A természetben minden nemnek, fajnak, lénynak megvan a maga természetes ellensége. Ellenségre az egyensúly, a békés fejlődés miatt van szükség. Az ellenségre, hogy úgy fejezzem ki magam, létszükséglete van a természetnek. Ha nem lenne ellenség, tenyészteni kellene.” A festő jól megértette Spán polgárt, és vállalta, hogy a képen az oroszlán véres szájjal fog vicsoorítani, a tigris ölni fog, a keselyű és sakálok zebra tetemen lakmároznak majd, a majmok háborúznak, egyszóval mindenik a helyes élet szabályai szerint tölti be hivatását.

Végre elkezdődött a munka. Spán polgár pózolt, a festő tanulmányokat készített és festett, a barátok — (a helyes életet méltá-

nyoló nagy többség) — érdeklődéssel várokoztak, az ellenség áskálódott.

Spán polgár jelleméhez és így történetünkhöz is hozzá tartozik az a nagyvonalúság, amely a festővel kötött megállapodásban jutott kifejezésre. Anélkül azonban, hogy alábecsülnénk e kötés fontosságát, a kép közéleti jelentősége mellett ez a lényegében magánügynek számító részlet mégiscsak mellékes, és így utoljára hagyjuk ismertetését. A képet egy pártatlan bizottságnak kell elfogadnia — (természetesen Spán polgár javaslata alapján) —, és amennyiben a bizottság elfogadja a képet, a festőnek lakás és napi három étkezés jár, egészen a következő megbízatása eredményes teljesítéséig. A bizottság — (természetesen Spán polgár javaslatára) — külön jutalmat is adományozhat a festőnek.

A munka szépen haladt. Spán polgár pózolt. A festő tanulmányokat készített és festett. A barátok — (a helyes életet méltányoló nagy többség) — érdeklődéssel várokoztak. Az ellenség áskálódott.

Spán polgár és a festő közti megállapodás nagyon méltányos volt a festő számára. Minden esetleges részrehajlást kizárandó, a bizottság kedvezőtlen döntése esetén, a piktor még fellebbezhet is, és a fellebbezésről már népszavazás kell, hogy döntsön. A nép pedig, mint ahogy azt Spán polgár is (barátaival és ellenségeivel együtt) és a festő is tudták: megvesztegethetetlen és igazságos.

A festő egy kellemes kora nyári napon állította ki az elkészült képet. A roppant vászon teljesen betöltötte a község legnagyobb kiterjedésű és egyben legnagyobb alapterületű csarnokát. Magát a képet könnyű, fehér tüllfüggöny leplezte. Spán polgár és a bizottság tagjai az első sorokban foglaltak helyet. Magatartásuk izgalmat, de ugyanakkor ünnepélyes méltóságot is tükrözött. A festő a képet leplező fehér tüllfüggöny jobb szélénél állt és igencsak fáradt, az egyik rendező jellemzése szerint, melankolikus ember benyomását keltette. Meg kell vallani, a festőnek semmi tehetsége nem volt a nyilvános szerepléshez. Spán polgár, miután tudomásul vette, hogy a piktoron sem ruha, sem rendező, sem szesz nem segít, tárgyilagosan megállapította: „Aki nem tud szerepelni, azon nem lehet segíteni, a szereplést nem lehet egyik napról a másikra megtanítani. A tehetség kifejlesztését már kora gyermekkorban el kell kezdeni.” Spán polgár most gondolt először arra, hogy a nevelő intézmények nem fordítanak kellő gondot a szereplés tanítására. El is határozta, hogy mihelyt ideje engedi, tanulmányozni fogja köze-

lebből is ezt az igazán fontos, társadalmi szempontból fontos kérdést.

A hatalmas csarnok teljesen megtelt érdeklődőkkel. Mindenki kíváncsian várta, hogy a könnyű, fehér túllfüggöny lassú, kecses méltósággal, az eltakart kép jobb szélétől a bal széléig kússzon és leleplezze az alkotást, amiből majd tanulhat, okulhat és erőt méríthet a kor és a jövő egyaránt. A sok száz szempár feszülten meredt a képről letekintő férfiúra, Spán polgár nehéz és küzdelmes, de ugyanakkor egészében töretlenül helyes életét, kitűnő testi és értelmi erőnlétét, társadalmi tekintélyét és anyagi jólétét tükröző képmására, s körülötte a teljes természetet — (amelyhez Spán polgár helyes élete oly közel állt) — jelképező, véres szájjal vicсорító oroszlánra és a többi lényre, amelyeknek szükségszerűen mind megvan a maguk természetes ellensége.

A bizottság elnöke már megkérdezni készült Spán polgárt, hogy vállalja-e a róla festett képet és javasolja-e a bizottságnak elfogadásra, amikor a közönség soraiban valaki, mintegy meditálva, de a kitűnő akkusztika folytán a csarnok minden pontján jól hallhatóan, megjegyezte: „Hiszen ennek nincs farka.” A kritikus, (hivatásos volt-e, vagy műkedvelő, barát, vagy ellenség bérence, nem tudódott ki, mert kilitét sohasem tették közzé), nos, a kritikus nem a gerincoszlop folytatásaként jelentkező nyúlványra gondolt, amely annyira jellemző egyes gerinces fajokra, hanem az akt nemzőszervére, amelyet valószínűleg a nagy nyilvánosság miatt, az illendőség kedvéért nevezett „farak”-nak.

Pillanatok alatt élénk hangzavar uralkodott el a teremben a lár-mázó vitatkozástól. A rosszul látók, vagy azok, akik nem megfelelő szögből láthatták a képet, tülekedni kezdtek, hogy megbizonyosodhassanak a közbeszóló bírálat helytállóságáról. Spán polgár képmásának azonban valóban nem volt farka, se kicsi, se nagy, s erről a rosszul látók is csakhamar meggyőződhetek.

Mindenki zavarba jött: Spán polgár és a bizottság tagjai az első sorokban csakúgy, mint az érdeklődők tömege, akik, mint már elmondtuk, teljesen megtöltötték a hatalmas csarnokot, és a bizottság tagjai számára (valamint természetesen Spán polgár számára) fenntartott első sorok mögötti lelátón foglaltak helyet. A festő továbbra is ott állt a kép jobb szélénél, és igencsak fáradt, az egyik rendező jellemzése szerint melankolikus ember benyomását keltette, akiről Spán polgár már korábban tárgyilagosan meg is állapította: „Aki nem tud szerepelni, azon nem lehet segíteni, a szereplést nem

lehet egyik napról a másikra megtanítani. A tehetség kifejlesztését már kora gyermekkorban el kell kezdeni.”

Spán polgár élete is nehéz és küzdelmes élet volt, mint legtöbb más polgáré, csak ő mindig és mindenhol a leghelyesebben cselekedett, aminek aztán a legtermészetesebb következményeként megőrizte testi és szellemi erőnlétét, társadalmi tekintélyt és anyagi biztonságot vívott ki, teremtett magának. Spán polgár most is azonnal megértette a közönséget is — (barátot, ellenséget, kit-kit a teljes természet egyensúlyában betöltött szerepe szerint) — és a helyzetet is, és bölcsen, de a helyzethez illő mérsékelt indulattal kijelentette, hogy nem vállalja képmásának a festő által kiállított farkatlan képet.

A botrány akkor tört ki, amikor a bizottság elnökének a kérdésére, az ugyancsak fáradt és az egyik rendező jellemzése szerint melankolikus ember benyomását keltő festő kijelentette, hogy ő a megállapodás szerint járt el, a valóságot híven ábrázolta, és „Spán polgárnak azért nem lehet farkat festeni, mert Spán polgárnak egyáltalán nincs farka”. Aztán, nem minden kihívás nélkül, hozzáfűzte, hogy a bizottság e kijelentését egyszersmind tekintse fellebbezésnek, mert ő Spán polgárt, helyes életével együtt, a valóságnak megfelelően ábrázolta, amiből majd tanulhat, okulhat és erőt meríthet a kor és jövő egyaránt.

Mi már csak a népszavazás eredményét ismerjük. Arról nincs semmilyen adatunk, hogy a nép, amelyről Spán polgár is (barátaival és ellenségeivel együtt) és a festő is tudták, hogy megvesztegethetetlen és igazságos, meggyőződött-e és ha igen, hogyan és mikor győződött meg a festő fellebbezésének az igazáról vagy valótlanágáról. Amnyit tudunk, hogy Spán polgár, ellenségei provokálása ellenére sem mutatta meg, ott a helyszínen, a valódi valóságot.

A népszavazás eredményét csak jóval később tették közzé. Ebben nyilván az is közrejátszott, hogy a festőről közben egy egész sor disznóságot derítettek ki, mint például: bigámia, adócsalás, nemi erőszak, vesztegetés, sikkasztás, hogy csak néhányat említsünk a terjedelmes bűnlajstromról. Ezek után, ha érdekelte is, aligha bírt jelentőséggel a számára, hogy a népszavazás elutasította fellebbezését, és egyszersmind kinyilvánította, hogy az általa festett farkatlan akt nem Spán polgárt, tehát nem a valóságot ábrázolja.

Spán polgár pedig — a csalódás legkisebb jeleit sem lehetett rajta észrevenni —, ha lehet, még edzettebben élte tovább helyes éle-

tét. „Mindennek ára van, barátaim, én sem kaptam ingyen semmit!” — mondogatta határozott és megalapozott fölénnyel, de mégsem fennhéjázóan, amikor akár egészségét, szellemi frissességét, akár társadalmi érdekeit, vagy éppen anyagi biztonságát dicsérték.